

CRD IV

mr. B. Bierman*

“From 1 January 2014, EU banks will be stronger.”
Persbericht Europees Parlement, 16 april 2013

1. Inleiding

Na een lange periode van onderhandelingen heeft het Europees Parlement (hierna: ‘EP’) op 16 april 2013 het langverwachte Capital Requirements Directive IV (‘hierna: CRD IV’) pakket aangenomen, bestaande uit zowel een richtlijn als een verordening.¹ CRD IV implementeert het kapitaal-eisenraamwerk voor banken en beleggingsondernemingen² van het Bazel III-akkoord in het Europese recht.³ Daarnaast omvat CRD IV de nieuwe bankenrichtlijn met aanvullende regels op gebieden die geen onderdeel uitmaken van Bazel III, maar toch prominent op de Europese beleidsagenda staan. Hierbij valt te denken aan markttoegang voor banken, bevoegdheden van toezichthouders en eisen die worden gesteld aan de inrichting van de organisatie van banken en beleggingsondernemingen en hun governance. Zoals uit het bovenstaande citaat blijkt is het – nogal ambitieuze – doel van CRD IV om banken en beleggingsondernemingen sterker te maken en zo de kans op een volgende financiële crisis te verkleinen. In elk geval zal het toezichtraamwerk voor deze instellingen ingrijpend wijzigen.

Voordat CRD IV in het Publicatieblad van de Europese Unie verschijnt, dient het pakket eerst door de Raad van Ministers te worden aangenomen; naar verwachting slechts een formaliteit. Als de publicatie voor 30 juni 2013 plaatsvindt, wat de verwachting is, zal CRD IV op 1 januari 2014 in werking treden. Mocht deze deadline niet worden gehaald, dan treedt CRD IV op 1 juli 2014 in werking. Op 24 april 2013 heeft het ministerie van Financiën al een consultatieversie van de Implementatiewet richtlijn kapitaalvereisten gepubliceerd, waarmee CRD IV in de Wet op het financieel toezicht (hierna: de ‘Wft’) zal worden geïmplementeerd (hierna: het ‘Consultatievoorstel’).⁴

Dit artikel bespreekt de hoofdlijnen van CRD IV. Daarbij zal vooral aandacht worden besteed aan de wijzigingen ten aanzien van de kapitaal-eisen. Ook zal worden stilgestaan bij enkele belangrijke (en opvallende) wijzigingen met betrekking tot overige – minder technische – regels.

1.1 Het Europese CRD IV-raamwerk

CRD IV zal de huidige bankenrichtlijn (hierna: de ‘Herziene Bankenrichtlijn 2006’)⁵ en richtlijnen inzake kapitaalvereisten⁶ wijzigen en vervangen, en opsplitsen in twee nieuwe, omvangrijke, wetgevingsinstrumenten: een richtlijn, de Capital Requirements Directive IV (hierna: de ‘CRD IV Richtlijn’) en een verordening, de Capital Requirements Regulation (hierna: de ‘CRR’).⁷

De CRD IV Richtlijn bevat onder andere regels over markttoegang voor banken, inrichting, governance, toezichthoudersbevoegdheden en kapitaalbuffers. In Nederland zal implementatie van de richtlijn in de Wft geschieden. Het in-

strument van een richtlijn biedt de lidstaten enige mate van flexibiliteit bij implementatie van de regels.

Voor het bancaire toezicht nieuw aan het CRD IV-pakket is het gebruik van een verordening – de CRR – naast een richtlijn. CRR bevat de implementatie van de meer technische, prudentiële regels uit het Bazel III kapitaalakkoord, en daarmee het prudentiële kapitaal-eisenraamwerk voor banken en beleggingsondernemingen. De keuze voor een verordening – die directe werking in de lidstaten zal hebben – ligt in het verlengde van het streven van de EC ervoor te zorgen dat er niet langer verschillen in implementatie zijn tussen de diverse lidstaten – met name waar het technische toezichtregels betreft. De EC wil dit eenvormige, geharmoniseerde toezichtraamwerk bereiken door middel van een ‘Single Rulebook’ waarin alle technische kapitaalregels voor alle lidstaten zijn neergelegd. In de CRR zijn dan ook de Bazel III regels neergelegd. Daarnaast heeft de European Banking Authority (‘hierna: EBA’) op diverse plekken de bevoegdheid gekregen om regels nader uit te werken. Ook deze nadere regels zullen rechtstreeks werken en dragen daarmee bij aan het geharmoniseerde Single Rulebook.⁸

* Bart Bierman is advocaat te Amsterdam.

1. 2011/0202 (COD) en 2011/0203 (COD), voor de aangenomen teksten zie: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+20130416+SIT-02+DOC+WORD+V0//EN&language=EN>; en <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+20130416+SIT-03+DOC+WORD+V0//EN&language=EN>. De oorspronkelijke CRD IV voorstellen van de Europese Commissie (hierna: de EC) waren van 20 juli 2011.
2. Niet alle beleggingsondernemingen moeten in gelijke mate aan alle nieuwe eisen voldoen. De exacte reikwijdte ten aanzien van beleggingsondernemingen valt buiten het bestek van dit artikel.
3. E.P.M. Joosen, ‘Nieuwe kapitaal-eisen voor banken als gevolg van Bazel III/CRD IV’ *FR* 2012, nr. 6, p. 201-215.
4. <http://www.internetconsultatie.nl/crd4>.
5. Richtlijn 2006/48/EG.
6. Richtlijn 2006/48/EG, Richtlijn 2006/49/EG, Richtlijn 2009/27/EG, Richtlijn 2009/83/EG, Richtlijn 2009/111/EG en Richtlijn 2010/76/EU.
7. Ter illustratie van de omvang van het CRD IV-pakket: De woord-versie van de CRD IV Richtlijn telt ongeveer 380 pagina’s en die van de CRR ongeveer 1300 pagina’s.
8. Het Single Rulebook is een van de vier pijlers van een Europese Bankenunie. Hier zal niet worden stilgestaan bij de vergeworderde plannen om een dergelijke bankenunie te creëren. Zie daarover: E.P. Bish en V.H. Dijs, ‘De bankenunie: a long and winding road?’, *FR* 2012, nr. 6, p. 340-343. Zie ook E.P. Bush en V.H. Dijs, ‘De eerste schreden op weg naar een bankenunie: enkele praktische gevolgen van de invoering van het Single Supervisory Mechanism’, *FR* 2013, nr. 3, 62-65.

2. Prudentiële vereisten

2.1 Solvabiliteit

2.1.1 Algemeen

Banken en (bepaalde) beleggingsondernemingen dienen een buffer met voldoende verliesabsorberend vermogen aan te houden ten opzichte van hun – naar risico gewogen – activa (hierna: RWA). CRD IV wijzigt deze solvabiliteitseisen significant. CRD IV vereist namelijk:

- (i) kwantitatief hogere kapitaalbuffers; en
- (ii) kapitaalbuffers van een betere kwaliteit.

Daarnaast bevat CRD IV diverse additionele strengere regels met betrekking tot bijvoorbeeld aftrekposten en de berekening van de RWA. Daarnaast is er een nieuwe risicocategorie geïntroduceerd voor derivaten. Onder CRD IV zullen instellingen meer kapitaal moeten aanhouden voor de tijdelijke verslechtering van de kredietwaardigheid van een tegenpartij van een derivatencontract (de zogenaamde 'Credit Valuation Adjustment ('CVA') charge'). Hieronder worden de nieuwe regels met betrekking tot de kwaliteit van het kapitaal en de hogere kapitaalbuffers besproken.

2.1.2 Kwaliteit kapitaal

CRD IV maakt onderscheid tussen drie vormen van kapitaal:

- (i) Common Equity Tier 1 (CET 1) kapitaal;
- (ii) Additional Tier 1 (AT 1) kapitaal; en
- (iii) Tier 2 kapitaal.

CET 1

CET 1 is het sterkste en meest verliesabsorberende kapitaal van een onderneming. Kort gezegd is dit het 'echte' eigen vermogen van een bank. CET 1 bestaat op grond van de CRR uit (i) aandelenkapitaal en daarop gestort agio, (ii) vrije reserves en (iii) tussentijdse winsten. Art. 26 CRR geeft een lijst met 13 cumulatieve voorwaarden waaraan kapitaalinstrumenten moeten voldoen om als CET 1 mee te kunnen tellen. In de praktijk zullen naar Nederlands recht alleen aandelen aan al deze voorwaarden voldoen.⁹

AT 1

AT 1 is na CET 1 het meest verliesabsorberende kapitaal dat een bank kan uitgeven. Dit zijn hybride schuldvorderingen die vanwege hun voorwaarden zeer sterk op aandelenkapitaal lijken. De cumulatieve voorwaarden voor AT 1 kapitaalinstrumenten zijn opgenomen in art. 49 CRR. Enkele van deze voorwaarden zijn:

- (i) volledige achterstelling aan alle crediteuren;
- (ii) de instrumenten zijn perpetueel (onbepaalde looptijd);
- (iii) de instrumenten mogen geen aflissingsprikkels bevatten;
- (iv) de instrumenten mogen enkel na vijf jaar vanaf uitgifte afgelost/teruggekocht en na toestemming van de toezichthouder;
- (v) de suggestie mag niet worden gewekt dat de instrumenten afgelost gaan worden of dat de toezichthouder daarvoor toestemming geeft of zal geven;
- (vi) de instrumenten moeten beperkingen bevatten aan uitkeringen van rente; en

- (vii) de voorwaarden van het instrument moeten erin voorzien dat het instrument (al dan niet tijdelijk) wordt afgeschreven of geconverteerd naar CET 1 kapitaal, als de CET 1 ratio van de uitgevende instelling zakt onder (minimaal) 5,125%. Vanwege deze voorwaardelijke converteerbaarheid wordt AT 1 kapitaal ook wel Contingent Convertibles (of CoCo's) genoemd.

Tier 2

Tier 2 kapitaal zijn schuldvorderingen (zoals leningen en obligaties) die nog steeds verliesabsorberend zijn, maar minder dan AT 1 kapitaal. Tier 2 kapitaal onder CRD IV lijkt sterk op het huidige Tier 2 kapitaal, maar kent enkele andere (en strengere) vereisten. Enkele voorwaarden (art. 60 CRR) zijn gelijk aan die van AT 1 kapitaal, maar er zijn ook enkele verschillen zoals:

- (i) de vorderingen van de houders van deze kapitaalinstrumenten op de bank zijn achtergesteld, maar gaan voor op de vorderingen voortvloeiend uit AT 1 instrumenten;
- (ii) de instrumenten zijn niet perpetueel, maar hebben een minimale looptijd van 5 jaar; en
- (iii) de instrumenten kennen minder uitkeringsbeperkingen dan AT 1 instrumenten.

Point of non-viability

Naast de bovengenoemde voorwaarden moet AT 1 en Tier 2 kapitaal aan nog een belangrijke voorwaarde voldoen. Overweging 27 van de CRR stelt dat AT 1 en Tier 2 kapitaal volledig en permanent afgeschreven of naar CET 1 kapitaal geconverteerd moet kunnen worden zodra de instelling een 'point of non-viability' (een punt waarop de toezichthouder van een bank meent dat deze niet meer levensvatbaar is) bereikt. Deze voorwaarde wordt verder uitgewerkt in de concept Recovery and Resolution Directive.¹⁰

Praktisch

Gelet op het bovenstaande bepalen de voorwaarden kapitaalinstrumenten (of andere producten waarmee een bank kapitaal ophaalt – zoals deposito's) of deze als buffer meetellen. De vormgeving van deze voorwaarden is voor de uitgiftepraktijk van kapitaalinstrumenten van groot belang. Al vanaf het verschijnen van het eerste concept van CRD IV op 20 juni 2011, hield de praktijk bij uitgiftes met de nieuwe vereisten rekening.

9. Ook kapitaalinstrumenten van coöperaties kunnen als CET 1 kapitaal aangemerkt worden (mits ze aan de voorwaarden van art. 26 CRR voldoen).

10. Het voert te ver om hier de RRD uitgebreid te bespreken. Eén relevant punt: Het is nog niet helemaal duidelijk of de Recovery and Resolution Directive zal vereisen dat de voorwaarde van afschrijven/converteren (i) expliciet in de voorwaarden van de kapitaalinstrumenten moet worden verwerkt of (ii) daar een wettelijke regeling voor zou komen (waarnaar in het instrument verwezen moet worden). In de eerste drafts van de Recovery and Resolution Directive leek gekozen te zijn voor de tweede optie, maar de onderhandelingen hierover zijn nog in volle gang en de uitkomst is - zo begrijpen wij - nog niet duidelijk. De afschrijfbaarheid van AT 1 en Tier 2 instrumenten moet ook in het licht van de voorstellen in de RRD over *bail in* van *senior debt* worden gezien.

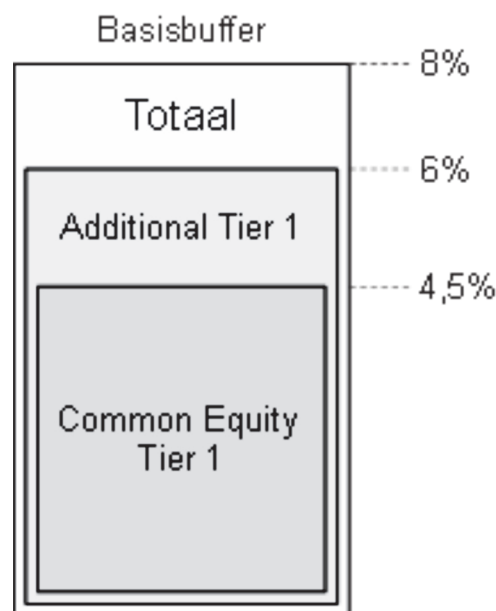
Door de inwerkingtreding van CRD IV zullen de huidige kapitaalseisen veranderen. Het kan daardoor bijvoorbeeld gebeuren dat een kapitaalinstrument dat onder de huidige regels kwalificeert als Tier 1, vanaf CRD IV als Tier 2 kapitaal kwalificeert. Om te voorkomen dat instellingen daardoor op het moment van inwerkingtreding van CRD IV in één keer te weinig kapitaal hebben, kent CRD IV een stapsgewijze uitfasering van oude kapitaalinstrumenten van ongeveer 10 jaar (grandfathering). Deze uitfasering geldt niet voor kapitaalinstrumenten die ná 20 juni 2011 zijn uitgegeven. Deze hadden immers (in beginsel) met de nieuwe voorwaarden rekening kunnen houden.

2.1.3 Hogere kapitaalbuffers

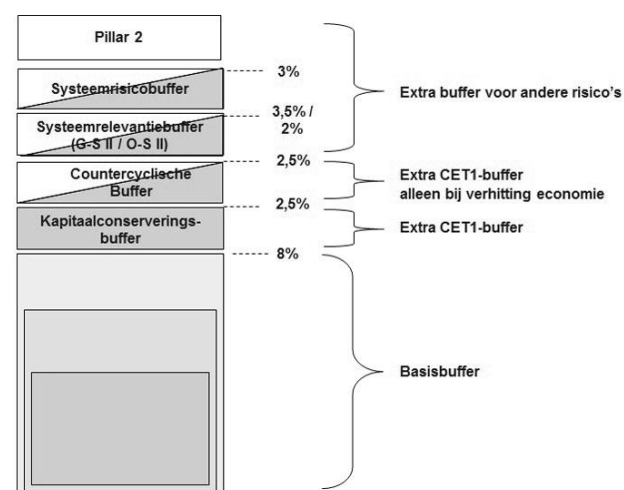
Niet alleen zorgt CRD IV voor kwalitatief sterker kapitaal, CRD IV zal ook de hoogte van de kapitaalbuffers veranderen en tevens nieuwe kapitaalbuffers introduceren. De buffers blijven een percentage van het totale RWA (risicogewogen activa) van een bank. CRD IV voorziet in de volgende kapitaalbuffers:

- (i) De basisbuffer (zie figuur 1). Deze bestaat momenteel al, en zal eveneens worden vastgesteld op 8%. Echter, deze 8% zal voor 6% uit Tier 1 kapitaal moeten bestaan. Van deze 6% Tier 1 kapitaal moet minimaal 4,5% bestaan uit CET 1 kapitaal.
- (ii) De kapitaalconserveringsbuffer. Deze nieuwe buffer is 2,5% en moet met CET 1 gevuld zijn. Als de kapitaalconserveringsbuffer niet gevuld is, mag de bank geen dividend of bonussen uitkeren. Hierdoor komen eventuele winsten eerst ten goede aan de kapitaalbuffers zodat een eventuele verslechtering van de kapitaalpositie kan worden opgevangen.
- (iii) De contracyclische buffer. Deze nieuwe buffer is maximaal 2,5% en moet eveneens met CET 1 gevuld zijn. Deze buffer ziet erop dat instellingen in perioden van overmatige kredietgroei extra kapitaal opbouwen, zodat schommelingen in de kredietcyclus kunnen worden opvangen. De contracyclische buffer wordt vastgesteld door de nationale toezichthouders en het percentage dat aangehouden moet worden kan per instelling verschillen.
- (iv) Specifieke systeemrisico-buffers. Dit zijn nieuwe buffers waarvan de hoogte afhankelijk is van de systeemrelevantie van een instelling: (i) een buffer voor mondiaal systeemrelevante instellingen (Global SII buffer), (ii) een buffer voor nationaal systeemrelevante instellingen (Other SII buffer); en (iii) een buffer voor specifieke systeemrisico's.
- (v) Pijler 2 buffer. Deze bestaat net als de basisbuffer al. Dit is een buffer die de toezichthouder aan een afzonderlijke instelling kan opleggen als de toezichthouder - op basis van een beoordeling, de Supervisory Review and Evaluation Process ("SREP") - de kapitaalbuffers onvoldoende vindt.

Zie figuur 2 voor de totale buffers.

Figuur 1

Figuur 2

2.2 Liquiditeit

Op dit moment zijn liquiditeitsregels voor banken nog nationaal geregeld. De kredietcrisis toonde ook tekortkomingen in de liquiditeitsposities aan. Banken faalden onder meer omdat op grote schaal korte termijn funding opdroogde en grote klanten hun geld tegelijkertijd opnamen. CRD IV introduceert dan ook – conform Bazel III – twee liquiditeitsratio's: de Liquidity Coverage Ratio (hierna: 'LCR') en de Net Stable Funding Ratio (hierna: 'NSFR').

De LCR is vergelijkbaar met de huidige Nederlandse liquiditeitseisen. Op grond van de LCR zal een bank minstens evenveel zeer liquide middelen moeten aanhouden als de waarde van haar korte-termijnverplichtingen (uitgaande kasmiddelen berekend over een periode van 30 dagen). De weging voor de mate van liquiditeit van activa en de mate van opeisbaarheid van verplichtingen zullen worden uitgewerkt in aparte bijlagen bij de CRR. De LCR wordt vanaf 2015

geleidelijk ingefaseerd, totdat deze vanaf 1 januari 2018 voor 100% geldt.

De NSFR geeft de relatie aan tussen enerzijds de beschikbare stabiele financiering op lange termijn, en anderzijds de benodigde stabiele financiering op lange termijn. De mate van stabiliteit van de financiering vloeit voort uit de liquiditeitsprofielen van activa en buiten-balansposten. Met de NSFR wordt beoogd een beperking op te leggen aan kortetermijn financiering die voor lange-termijn uitzettingen gebruikt wordt. Voorlopig bestaat er alleen een rapportageverplichting ten aanzien van de NSFR. Indien daadwerkelijk besloten wordt tot een maximum NFSR zal de EC daartoe vóór 31 december 2016 een wetsvoorstel doen.

2.3 Leverage-ratio

CRD IV zal nog een nieuwe ratio introduceren; de leverage-ratio. Deze ratio moet voorkomen dat een bank excessieve schuldpopeningen opbouwt. De leverage-ratio wordt berekend door het Tier 1 kapitaal van de bank te delen door de totale exposure van de bank. Anders dan de solvabiliteit van een bank wordt de leverage-ratio berekend zonder daarbij de activa van de bank te wegen. Daarnaast worden buitenbalansposten wél meegenomen.

De leverage-ratio is onder meer nadelig voor banken met een lager risico profiel, zoals banken die enkel hypotheek verstrekken of banken die met (decentrale) overheden financieren. Vanaf 1 januari 2014 moet de leverage-ratio nog slechts worden gerapporteerd aan de nationale toezichthouders. De EC zal vervolgens bekijken of, en zo ja op welke wijze er uiteindelijk een verplichte leverage-ratio moet komen. Hierbij wordt onder meer gedacht aan een leverage-ratio die afhankelijk is van het bedrijfsmodel en risicoprofiel van een bank. Het streven is om een verplichte leverage-ratio per 1 januari 2018 in Europa te kunnen introduceren, conform de plannen van het Bazels Comité.

3. Overige regels

3.1 Governance

CRD IV bevat aangescherpte bepalingen ten aanzien van governance. De governancebepalingen opgenomen in de CRD IV Richtlijn hebben onder meer tot doel een doeltreffender risicobeheersing door de raden van bestuur, een betere status van de risicomangementfunctie en een doeltreffende bewaking van de risicobeheersing door het toezichthoudende orgaan binnen de onderneming te regelen.

3.2 Beloning

Naast behoud van de al geldende beloningsregels (op basis van CRD III), introduceert CRD IV een aantal beloningsbepalingen. De CRD IV Richtlijn bevat een veelbesproken ratio tussen vaste en variabele beloning van 1:1. Deze ratio kan tot maximaal 1:2 worden opgetrokken, als een gekwalificeerde meerderheid van de aandeelhouders daarmee akkoord gaat. De CRD IV Richtlijn biedt lidstaten de ruimte om een lager bonusplafond vast te stellen. Het huidige kabinet is voornemens om (vanaf 1 januari 2015) een bonusplafond van 20% voor de financiële sector in te voeren.¹¹

3.3 Toezicht

De bevoegdheden van toezichthouders en mogelijkheden tot het opleggen van sancties worden uitgebreid en nader gedefinieerd. Nederland kent al een vrij uitgebreid stelsel van sanctiebevoegdheden en de Nederlandse wetgeving zal daarom slechts op enkele onderdelen aanpassing behoeven.

3.4 De definitie van bank

Ten slotte, en dat lijkt wat over het hoofd gezien, brengt CRD IV nog een onverwachte wijziging met zich, met mogelijk zeer grote gevolgen voor de praktijk. De huidige definitie van 'bank' in de Wft is een implementatie van de definitie van 'kredietinstelling' uit de Herziane Bankenrichtlijn 2006. Waar momenteel de definitie van 'kredietinstelling' in een richtlijn staat, komt deze definitie onder CRD IV in de CRR (een verordening) terecht. De Europese definitie van 'kredietinstelling' luidt (zowel onder de Herziane Bankenrichtlijn 2006 als onder de CRR):

“een onderneming waarvan de werkzaamheden bestaan in het van het publiek in ontvangst nemen van deposito's of van andere terugbetaalbare gelden en het verlenen van kredieten voor eigen rekening”

Wat hierbij opvalt is dat bepaalde elementen uit deze definitie momenteel nog specifiek door de Nederlandse wetgever in de Wft zijn uitgewerkt. Zo is het begrip 'publiek' in art. 1:1 Wft geïmplementeerd als 'van anderen dan professionele marktpartijen' en 'buiten besloten kring'. Professionele marktpartijen zijn volgens de Wft onder andere professionele beleggers¹², securitisatie-spv's¹³ en partijen die opvorderbare gelden met een nominale waarde van meer dan EUR 100.000 verschaffen.¹⁴ Dit betekent dat partijen die nu opvorderbare gelden van enkel professionele marktpartijen aantrekken, niet als bank onder de Wft kwalificeren en dus geen bankvergunning nodig hebben. Van de EUR 100.000-categorie wordt in de Nederlandse financiële praktijk dan ook veelvuldig gebruik gemaakt.

Als gevolg van het overschrijfverbod dat geldt met betrekking tot EU verordeningen, mag de definitie van 'kredietinstelling' echter niet langer worden omgezet in het Nederlandse recht zodra de CRR in werking treedt. Uit het Consultatievoorstel blijkt dat bij de definitie van 'bank' in de Wft nog enkel verwezen zal worden naar de definitie van 'kredietinstelling' in de CRR. Dit zal onder meer betekenen dat voortaan aangeknoopt moet worden bij de unitaire uitleg die de EU (bijvoorbeeld via de EC, de ECB, de EBA of het Hof van Justitie van de Europese Unie) zal geven aan de begrippen in deze definitie, zoals het begrip 'publiek'. Dat betekent dat de huidige Wft-begrippen 'professionele marktpartijen' en 'buiten besloten kring' niet langer kunnen worden gebruikt. Deze begrippen zullen blijkens het Consultatievoorstel dan ook geschrapt worden uit de Wft. Dit leidt tot diverse vragen. Wanneer komt er een unitaire uitleg van het begrip 'publiek'? Zal deze uitleg ruimer zijn dan de huidige Nederlandse interpretatie, waardoor er bijvoorbeeld geen ruimte meer is voor de EUR 100.000-cate-

11. Zie de MvT bij het Consultatievoorstel (p. 8).

12. Art. 1:1 Wft.

13. Art. 3(1)(d) Besluit definitiebepalingen Wft.

14. Art. 3(2) Besluit definitiebepalingen Wft.

gorie? Hoe wordt hoe het begrip ‘publiek’ uitgelegd zolang er nog geen unitaire uitleg van dat begrip is? In de concept MvT wordt over deze laatste vraag het volgende gezegd:

“Zolang een nadere invulling op Europees niveau van de begrippen “publiek” en “opvorderbare gelden” nog geen beslag heeft gekregen ligt het in de rede dat de huidige nationale invulling van deze begrippen relevant zal blijven voor de toepassing en uitleg ervan.”

Dit lijkt echter een te summiere toelichting bij een voor de praktijk zo belangrijk punt. Onzekerheid op dit punt is zeer onwenselijk.

4. Afsluiting

Of banken (en beleggingsondernemingen) inderdaad sterker worden door CRD IV - zoals het EP aangeeft - zal de toekomst uitwijzen. De (vermeende) macro-economische consequenties van CRD IV daargelaten, lijkt CRD IV een (definitieve) verschuiving naar een zeer gedetailleerd ‘rules based’ tijdperk.

De meeste banken anticiperen al vanaf 2011 op de nieuwe Bazel III/CRD IV regels. Toch zal de daadwerkelijke inwerkingtreding van de regels waarschijnlijk een omwenteling in het toezicht betekenen. De veranderingen die kredietinstellingen en beleggingsondernemingen moeten doorvoeren om te voldoen aan de nieuwe gedetailleerde regels te voldoen zijn ingrijpend en zullen nu al moeten worden ingezet. Ondanks de hoeveelheid gedetailleerde regels is er echter ook nog veel onduidelijk over de exacte uitvoering van CRD IV. Het is te hopen dat daaraan – zowel op nationaal als internationaal niveau – snel een einde komt.